

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології та соціальної роботи
Кафедра соціальної роботи

Кваліфікаційна робота магістра

з теми: **«СОЦІАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ
У ТЕРИТОРІАЛЬНІ ГРОМАДИ»**

Виконала:
студентка II курсу, групи Sz1-M22
спеціальності 232 Соціальне забезпечення
Мандзюк Любов Петрівна

Керівниця: **Данилюк О.І.**,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри соціальної роботи

Кам'янець-Подільський – 2023 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ.....	7
1.1. Соціальна інтеграція внутрішньо переміщених осіб як наукова проблема	7
1.2. Територіальна громада як суб’єкт соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб	17
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ МЕХАНІЗМІВ СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ	28
2.1. Формування правового механізму соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб	28
2.2. Функціонування організаційного, економічного та інформаційного механізмів соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб.....	37
РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У ТЕРИТОРІАЛЬНІ ГРОМАДИ	47
3.1. Визначення проблем внутрішньо переміщених осіб в процесі соціальної інтеграції в територіальну громаду (на прикладі Орининської сільської ради Кам'янець-Подільського району Хмельницької області).....	47
3.2. Програма соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб в життєдіяльність Орининської територіальної громади.	69
ВИСНОВКИ	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	96
ДОДАТКИ	107

ВСТУП

У результаті анексії Криму та розв'язанням російською федерацією військових дій у Донецькій та Луганській областях, а з 24 лютого 2022 року повномасштабного вторгнення, відбулося масштабне внутрішнє переміщення понад семи мільйонів українських громадян, Україна опинилась у стані надзвичайної гуманітарної катастрофи. Різка зміна соціального статусу, пов'язана із втратою матеріальних ресурсів та житла, соціальних та родинних зв'язків, роботи та добробуту на фоні шоку від пережитої надзвичайної ситуації – це той соціальний фон, який супроводжує це переміщення. Тривалість перебування в статусі внутрішньо переміщених осіб зумовило зміну і проблем, пов'язаних з цим процесом, і вектори державної політики, спрямованої на підтримку цих людей – від негайної допомоги, забезпечення їх прав і свобод, гарантування безпеки їх життя та здоров'я до створення рівних умов для реалізації їх прав та інтеграції до приймаючих громад [11, с. 21].

З появою внутрішньо переміщених осіб, увага багатьох вчених зосереджувалася на вирішенні питань, пов'язаних із соціальним захистом, гарантуванням конституційних прав, розробкою соціальної політики та системи інтеграційних заходів для цієї групи людей в українському суспільстві.

Українські наукові установи без державної підтримки розпочали активно у 2014–2015 рр. досліджувати проблеми внутрішньо переміщених осіб. Восени 2014 року ДУ “Інститут економіки та прогнозування НАН України”, Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, Інститут економіко-правових досліджень НАН України та Інститут економіки промисловості НАН України у співробітництві з НДО ВПО створили Форум з питань вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб. З часом ці дослідження інституціоналізувались і у 2015 році отримали фінансову підтримку з боку держави. На сьогодні проблеми, що стосуються ВПО в Україні заслуговують на особливу увагу і є предметом аналізу, вивчення та дослідження як значної

кількості вітчизняних науковців так і політиків, представників влади, міжнародних організацій.

Внутрішньо переміщені особи виступають об'єктом міждисциплінарних досліджень. Проблематикою ВПО у контексті міграційних процесів займаються соціологи, політологи, правознавці, економісти, історики, демографи, суспільні географи.

Детальний аналіз напрямів, причин та наслідків внутрішнього переміщення осіб зроблений О. Амошою, В. Антонюк, О. Балакіревою, О. Власюком, В. Горбуліним, Н. Гусак, Т. Доронюком, Ю. Залозною, С. Закіровою, М. Закіровим, Е. Лібановою, О. Макаровою, О. Малиновською, О. Непомнящим, О. Новіковою, Т. Семигіною, В. Смаль, С. Трухан тощо.

Теоретичні засади державного управління у сфері соціального захисту внутрішньо переміщених осіб розробляли С. Горбатюк, М. Кравченко, О. Линдюк, А. Попок, В.Трошинський та ін.

Питання соціального та правового захисту внутрішньо переміщених осіб аналізуються в публікаціях Г. Виноградової, Р. Євдокименко, І. Карпової, О. Келембет, А. Краковської, Т. Кульчицького, А. Осауленко, О. Перепелюкової, А. Попка, О. Риндзак, Г. Тимчика, Д. Чижова, Є. Широкової, І. Штоди та ін.

Низка авторів, зокрема А. Бойков, Г. Журавльова, М. Кобець, Ю. Лушпієнко, Р. Наджафгулієв, О. Нестеренко, Т. Проценко, А. Чернобай у своїх статтях розглядають напрями забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб в Україні, особливості їх правової соціалізації, адміністративно-правовий, конституційний статус.

Однак при всій значущості даних досліджень вони здебільшого зосереджені на правових, економічних, соціальних питаннях захисту внутрішньо переміщених осіб, у той час, як проблема реалізації довгострокових рішень та прискорення соціальної інтеграції у приймаючих громадах потребують системного аналізу, що і обумовило вибір теми кваліфікаційної роботи магістра: *«Соціальна інтеграція внутрішньо переміщених осіб у територіальні громади»*.

Кваліфікаційна робота магістра виконана на замовлення Орининської сільської ради Кам'янець-Подільського району Хмельницької області.

Об'єкт дослідження є процес соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб.

Предметом дослідження – проблеми внутрішньо переміщених осіб в територіальній громаді.

Мета роботи – дослідити процес соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб в територіальні громади.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб як наукової проблеми.

2. Схарактеризувати особливості механізмів соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб.

3. Визначити проблеми внутрішньо переміщених осіб в територіальній громаді.

4. Розробити програму соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб в життєдіяльність Орининської територіальної громади.

Методи дослідження:

теоретичні: аналіз загальної та спеціальної літератури з проблеми дослідження з метою з'ясування стану її вивчення, узагальнення та систематизація теоретичних положень;

емпіричні: включене спостереження, анкетування; бесіди з метою визначення основних проблем, які виникають у внутрішньо переміщених осіб в процесі соціальної інтеграції у територіальні громади.

статистичні: кількісний та якісний аналіз результатів дослідження.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що матеріали дипломної роботи магістра можуть бути використані здобувачами вищої освіти при вивченні основ соціальної роботи, зокрема надання різних видів соціальних послуг внутрішньо переміщеним особам, тощо; проходженні виробничих практик в установах та організаціях системи соціального захисту;

фахівцями з соціальної роботи та соціальними працівниками територіальних громад при роботі з внутрішньо переміщеними особами.

Експериментальною базою проведення дослідження є Орининська сільська рада Кам'янець-Подільського району Хмельницької області.

Апробація результатів дослідження. Матеріали кваліфікаційної роботи магістра були апробовані на науковій конференції студентів та магістрантів за підсумками НДР у 2022 р.

Публікації. За результатами проведеного дослідження опубліковано статтю у збірнику наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (Мандзюк Л.П., Данилюк О.І. Соціальна інтеграція внутрішньо переміщених осіб як наукова проблема. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: соціально-педагогічна. Вип. 38. [Електронний ресурс] / за ред. Л.П. Мельник, Т.Л. Опалюк. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2023. 247 с. С. 81-88.).

Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (86 найменувань), додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи магістра 113 сторінок, з них – 94 сторінки основного тексту.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі магістра зроблені теоретичні узагальнення основних результатів дослідження та представлено практичне розв'язання проблем внутрішньо переміщених осіб в процесі соціальної інтеграції в Орининську територіальну громаду.

Результати проведеного дослідження свідчать про виконання поставлених завдань дослідження, що в свою чергу дає нам підстави для формулювання таких *висновків*:

1. Здійснено теоретичний аналіз соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб як наукової проблеми.

У дослідженні соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб (ВПО) існують свої методологічні особливості, продиктовані предметом дослідження. Можливо виокремити два теоретико-методологічні підходи: соціокультурний і ресурсний (останній також можна називати в широкому сенсі «економічним»). Щодо соціокультурного підходу, увага здебільшого спрямована до внутрішнього світу ВПО, важливості суб'єктивного, центральним поняття є культура та ідентичність. У ресурсному підході увага здебільшого спрямована до зовнішніх атрибутів ВПО, важливості об'єктивного, а центральним поняттям є ресурси.

В світовій науковій літературі існує широкий консенсус, що «соціальна інтеграція» є передумовою для інших типів інтеграції, оскільки вона дозволяє відбуватися спонтанній інтеграції. Також аналіз наукової літератури показав, що інтеграцію ВПО також рекомендують розглядати не як одноетапний процес, а як послідовність етапів

Поняття соціальної інтеграції також розглянуто через аналіз змісту соціальної послуги «Соціальна інтеграція та реінтеграція». Послуга соціальної інтеграції відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» та Класифікатора соціальних послуг є значно вужчою за змістом, аніж інтеграція внутрішньо переміщених осіб як компонента соціального захисту. Відтак, потребує доповнення за суб'єктивним складом.

У статті дослідників громадської організації «Чайка» розглянута структура соціальної інтеграції, де були виокремлені такі основні компоненти, як житло, робота, вписаність у громаду і відносини з владою як провідні чинники організації життя людини (соціально-психологічна, соціальна інтеграція), розбудова спільного проживання (соціально-економічна і побутова інтеграція).

Також соціальну інтеграцію ВПО в місцеву громаду проаналізувано через з огляду на соціально-економічні, соціально-психологічні та соціально-політичні аспекти.

Таким чином, проаналізувавши вище зазначені підходи та аспекти, соціальну інтеграцію визначено як сукупність процесів, спрямованих на забезпечення повноцінної участі всіх груп населення в економічному, політичному, культурному та соціальному житті суспільства.

2. Схарактеризовано особливості механізмів соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб.

Аналіз напрямів удосконалення механізмів соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб дозволив їх систематизувати таким чином: правовий, організаційний, інформаційний, соціальний механізми.

Щодо формування правового механізму соціальної інтеграції, то протягом 2014-2016 рр. в Україні було закладено важливі інституційні та нормативно-правові засади щодо забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб – створено Міністерство з окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб, прийнято Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», а також низку підзаконних нормативних актів КМУ України.

Правовий механізм соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб передбачає: впорядкування законодавства щодо ВПО з метою підвищення ефективності юридичних механізмів захисту їх конституційних прав та свобод; удосконалення нормативно-правової бази з питань дотримання громадянських прав ВПО; забезпечення соціальних гарантій, забезпечення захисту їх виборчих прав ВПО на місцевому рівні; формування правових засад для розробки програм та заходів із соціальної інтеграції ВПО у місцеві громади та їхньої соціальної

адаптації; правову регламентацію додаткових методів стимулювання бізнесу при залученні ВПО.

Також розглянуто функціонування організаційного, економічного та інформаційного механізмів.

Щодо організаційного механізму соціальної інтеграції ВПО, то в цілому він створений, для забезпечення координації усіх його складових та передбачає: створення розгорнутої мережі допомоги ВПО на рівні держави, областей і громад, які приймають ВПО; забезпечення громадського контролю за розподілом бюджетних та донорських коштів, спрямованих на соціальну адаптацію й соціальну інтеграцію ВПО у громадах, які їх приймають; запровадження системи електронних черг в усіх органах управління соціального захисту населення, пенсійного фонду, міграційної служби України, Ощадбанку; надання права здійснення соціальних виплат переселенцям не тільки Ощадбанку, а й іншим банкам України; збільшення штату персоналу соціальних служб та медичних установ, які працюють одночасно з внутрішньо переміщеними особами та місцевим населенням з коефіцієнтом, який враховує додаткове зростання навантаження.

Щодо економічного механізму, він складається як з джерел Державного бюджету, так і фінансової допомоги міжнародних організацій та фондів. На першому етапі внутрішнього переміщення допомога цих суб'єктів була досить оперативною щодо надання притулку, розподілу продуктів харчування, медикаментів, одягу тощо. Таким чином, економічний механізм соціальної інтеграції ВПО передбачає: розробку та реалізацію регіональних та місцевих комплексних довгострокових програм забезпечення житлом; підвищення економічної активності, працевлаштування та інтеграції ВПО; розробка, розширення державних та місцевих програм щодо створення нових робочих місць для залучення економічноактивних ВПО, соціальної підтримки та соціальної інтеграції непрацездатних ВПО; навчання, перекваліфікації ВПО; проведення моніторингу ефективності забезпечення соціально-економічних прав ВПО та доступності ресурсів для їх інтеграції, забезпечення ВПО житлом.

Важливим механізмом соціальної інтеграції ВПО є соціальний, спрямований на забезпечення соціальної адаптації, розвиток партнерських відносин з мешканцями приймаючих громад, укріплення групової солідарності. Очевидно, що з цим механізмом тісно пов'язаний інформаційний механізм соціальної інтеграції ВПО. Проблеми ВПО, зокрема їх належне інформування, мають постійно перебувати в полі зору державної інформаційної політики. Окрім інформації для внутрішньо переміщених осіб інформаційний механізм соціальної інтеграції ВПО в територіальні громади передбачає: поширення серед населення позитивного ставлення до ВПО; поширення міжнародного досвіду роботи з ВПО; формування органами влади та самоврядування позитивного іміджу підприємств, які активно залучають до роботи ВПО; формування суспільної думки, спрямованої на соціальний діалог та сприйняття ВПО як ресурсу розвитку громади; розповсюдження інформації про позитивні приклади допомоги ВПО з боку лідерів громади та місцевої бізнес-спільноти; презентацію успішних практик інтеграції ВПО у місцеві громади; запобігання прояву інтолерантності у публічному дискурсі.

3. Визначено проблеми внутрішньо переміщених осіб в процесі соціальної інтеграції в територіальну громаду. (на прикладі Орининської сільської ради Кам'янець-Подільського району Хмельницької області).

Дослідження проводилось нами з листопада 2022 року по вересень 2023 року та передбачало два етапи: перший етап передбачав аналіз інформації щодо діяльності Орининської сільської ради та аналіз статистичних даних щодо динаміки кількості внутрішньо переміщених осіб; метою другого етапу було провести анкетування для визначення проблем внутрішньо переміщених осіб в процесі соціальної інтеграції в територіальну громаду.

Експериментальною базою дослідження виступила Орининська сільська рада зареєстрована 29.12.2003 за юридичною адресою Україна, Хмельницька область, Кам'янець-Подільський район, село Оринин, вул. Шевченка Тараса, будинок 1, яка є органом місцевого самоврядування.

На першому етапі, проаналізувавши статистичні дані Орининської сільської ради, визначено, що чисельність населення станом на 01 січня 2022 р. становила 8015 осіб. До складу спроможної територіальної громади входить 17 населених пунктів. За період з 28 лютого 2022 року по 31 травня 2022 року зареєстровано внутрішньо переміщених осіб в кількості 1300 осіб. З них: 550 осіб жіночої статі, 200 осіб чоловічої статі, 490 дітей.

На кінець календарного року, на 31.12.2022 року, кількість внутрішньо переміщених осіб зменшилась і складала 932 особи. З них: 450 осіб жіночої статі, 152 особи чоловічої статі, 330 дітей. Станом на 1 травня 2023 року кількість внутрішньо переміщених осіб становила 576 осіб. З них: 228 осіб жіночої статі, 60 осіб чоловічої статі, 288 дітей. Через 6 місяців, станом на 1 листопада 2023 року, кількість внутрішньо переміщених осіб знову зменшилась і склала 250 осіб. З них: 110 осіб жіночої статі, 15 осіб чоловічої статі, 125 дітей.

На другому етапі з листопада 2022 року по вересень 2023 року з метою визначення та аналізу проблем, які виникають у внутрішньо переміщених осіб в процесі соціальної інтеграції у територіальні громади, на базі 17 населених пунктів Орининської сільської ради Кам'янець-Подільського району Хмельницької області нами було проведено анкетування.

Усього було опитано 152 особи, із них 108 внутрішньо переміщених осіб (71,05%), більше 20 осіб – представники Орининської сільської ради (13,15%), 6 осіб – представники громадських об'єднань (3,95 %), 18 осіб – фахівці, які працюють з внутрішньо переміщеними особами (11,84 %). Такий підхід дозволив детально з'ясувати проблеми внутрішньо переміщених осіб.

Запитання анкети визначали проблеми за такими напрямками: мотивація та характер вимушеної міграції; проблеми ВПО у ситуації невизначеності та несприйняття місцевим населенням; оцінка проблем і негативних наслідків, обумовлених наявністю ВПО, для приймаючих громад; основні переваги соціальної інтеграції ВПО в територіальні громади; оцінка проблем, які постають перед ВПО у приймаючих громадах; основні можливості та переваги, які одержують ВПО у приймаючій громаді й очікують від держави; заходи та

механізми перетворення ВПО на реальний ресурс розвитку територіальних громад.

Отже, опитування дало змогу зібрати інформацію щодо проблем та ролі ВПО в Україні й територіальних громадах. Його результати засвідчили, що, незважаючи на наявність значних проблем у життєдіяльності внутрішньо переміщених осіб, пов'язаних із вимушеним переміщенням, вони свідомо зробили свій вибір на користь України. Внутрішньо переміщені особи мають значний людський потенціал, який може стати додатковим ресурсом розвитку територіальних громад та України загалом.

4. Розроблено програму соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб в життєдіяльність Орининської територіальної громади.

З метою об'єднання зусиль місцевого самоврядування Орининської територіальної громади, органів державної влади всіх рівнів, закладів освіти, культури, громадських об'єднань та інших організацій стосовно вирішення проблем соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб, нами була розроблена програма «Програма соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб в життєдіяльність Орининської територіальної громади». Метою програми визначено зниження впливу негативних наслідків внутрішнього переміщення, зумовленого збройною агресією проти України, сприяння подальшій соціальній інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Орининську територіальну громаду через усунення перешкод у реалізації їх прав та основоположних свобод, забезпечення повного доступу до адміністративних, соціальних, культурних та інших послуг, а також створення умов для розвитку потенціалу та посилення спроможності внутрішньо переміщених осіб в Орининській територіальній громаді.

Окрім того, програма складалася з таких компонентів:

Термін реалізації Програми: 2023-2025 роки.

Перелік бюджетів, які беруть участь у реалізації Програми: фінансове забезпечення програми здійснюється за рахунок коштів бюджету Орининської сільської ради в межах видатків, затверджених рішенням сільської ради про

бюджет на відповідний бюджетний період (відповідно 2023/2024/2025 роки); державного бюджету та бюджету Хмельницької області.

Загальний обсяг коштів бюджету Орининської сільської ради для фінансування заходів, становить 1 137 443 грн, у т.ч. за роками: 2023 -101220; 2024 - 114 923 грн; 2025 – 921 300 грн.

Шляхи виконання Програми. Програма реалізується шляхом здійснення заходів за напрямками:

- ✓ інформаційно-правового–підвищення рівня інформованості серед ВПО Орининської територіальної громади та надання їм правової допомоги та матеріальної допомоги;
- ✓ соціального – сприяння соціальній адаптації внутрішньо переміщених осіб в Орининській територіальній громаді; сприяння соціальній інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Орининську територіальну громаду;
- ✓ медичного – збереження здоров'я ВПО, створення умов для медичного обслуговування ВПО в Орининській територіальній громаді.

Завдання Програми:

- ✓ реалізація житлових прав внутрішньо переміщених осіб, які проживають в Орининській територіальній громаді;
- ✓ реалізація права на соціальний захист внутрішньо переміщених осіб; які проживають в Орининській територіальній громаді;
- ✓ забезпечення надання адміністративних послуг ВПО, які проживають в Орининській територіальній громаді;
- ✓ працевлаштування ВПО, які проживають в;
- ✓ забезпечення системи своєчасного надання достовірної, актуальної інформації про відповідні послуги та місця для тимчасового розміщення ВПО, які проживають в Орининській територіальній громаді;
- ✓ забезпечення доступу до медичних та освітніх послуг, оздоровлення дітей, які проживають в Орининській територіальній громаді;
- ✓ забезпечення надання соціально- психологічної допомоги і реабілітації ВПО, які проживають в Орининській територіальній громаді;

- ✓ запровадження механізму періодичного моніторингу та оцінки стану ВПО в Орининській територіальній громаді;
- ✓ забезпечення доступним житлом в Орининській територіальній громаді з урахуванням потреб, спроможностей та критеріїв вразливості;
- ✓ створення консультативних механізмів з метою залучення ВПО до процесу прийняття рішень органами місцевого самоврядування Орининської сільської ради;
- ✓ реалізація заходів для молоді, спрямованих на сприяння соціальній згуртованості, зміцнення національної єдності в Орининській територіальній громаді.

Очікувані результати. У результаті виконання Програми будуть досягнуті такі соціальні показники:

- ✓ підвищення рівня проінформованості внутрішньо переміщених осіб в Орининській територіальній громаді;
- ✓ першочергове забезпечення належних умов життєдіяльності, вирішення питання забезпечення тимчасовим житлом в Орининській територіальній громаді;
- ✓ отримання вчасних і якісних адміністративних послуг в Орининській територіальній громаді;
- ✓ реалізація державної політики у сфері соціального захисту внутрішньо переміщених осіб Орининської територіальної громади;
- ✓ створення сприятливих умов для отримання якісних соціальних, освітніх, медичних, юридичних та інших послуг внутрішньо переміщеними особами; вирішення соціально-побутових проблем шляхом надання благодійної допомоги внутрішньо переміщених осіб в Орининській територіальній громаді; .

Координація та контроль за ходом виконання програми. Контроль за ходом виконання Програми покладається на сільського голову Орининської сільської ради Кам'янець-Подільського району Хмельницької області – Романчука Івана Михайловича.

Напрями реалізації та заходи Програми соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб в життєдіяльність Орининської територіальної громади на 2023-2025 роки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балакірева О. Спектр проблем вимушених переселенців в Україні: швидка оцінка ситуації та потреб. Вимушені переселенці в Україні: питання термінового та середньострокового реагування: матеріали круглого столу, м. Київ, 9 липня 2014 року. URL: <http://www.uisr.org.ua/news/36/83.html>
2. Бех Ю. В. Філософія управління соціальними системами: монографія. Мін-во освіти і науки, молоді та спорту України. Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. 623 с.
3. Буткевич О.В. Відновлення у громадянстві: Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. К: Знання України, 2004, Т.1. 760 с.
4. Внутрішньо переміщені особи: від подолання перешкод до стратегії успіху: монографія / О.Ф. Новікова, О.І. Амоша, В.П. Антонюк та ін. ; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2016. 448. с.
5. Городяненко В.Г. Соціологія: Підручник / За ред. В.Г. Городяненка. К.: ВЦ «Академія», 2018. 544 с.
6. Гусак Н.Є., Семигіна Т.В., Трухан С.О. Стратегії і виклики соціальної роботи із внутрішньо переміщеними особами. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2014. Випуск 2 (22). С.161-167.
7. Державне підприємство «Інформаційно-обчислювальний центр Міністерства соціальної політики України»: офіційний сайт. URL: <https://www.ioc.gov.ua> (15.03.2023)
8. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам: Постанова КМУ від 20 березня 2022 р. № 332. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF#Text>
9. Деякі питання здійснення соціальних виплат ВПО: Постанова КМУ від 8 червня 2016 року № 365. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/365-2016-%D0%BF#Text>

10. Деякі питання надання державної соціальної допомоги та пільг на період введення воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.03.2022 N 214 Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 03.05.2022).

11. Донбас і Крим: ціна повернення: монографія / за заг. ред. В.П. Горбуліна, О.С. Власюка, Е.М. Лібанової, О.М. Ляшенко. К.: НІСД, 2015. 474 с.

12. Дослідження «Внутрішньо переміщені особи: соціальна та економічна інтеграція в приймаючих громадах». URL: http://pleddg.org.ua/wpcontent/uploads/2016/05/IDP_REPORT_PLEDDG_edited_09.06.2016.pdf.

13. Дяченко А. Шляхи забезпечення інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні. Державне управління та місцеве самоврядування. 2017. Вип. 4. С. 70-76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2017_4_12

14. Жванія Т.В. Сучасна вимушена міграція: соціально-політичні аспекти. Сучасне суспільство. 2015. Вип. 2(2). С. 46–56.

15. Закіров М. Внутрішньо переміщені особи в Україні: сучасні реалії. URL: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2206:vnutrishno-peremishcheni-osobi-v-ukrajini-suchasni-realiji-2&catid=63&Itemid=393

16. Звіт «Затяжна тимчасовість: як живуть ВПО у місцях компактного проживання», підготовлений БФ «Право на захист» у співпраці з ГО «Десяте квітня» за підтримки Агентства ООН у справах біженців (УВКБ ООН): URL: <https://r2p.org.ua/zatyazhna-tymchasovist-yak-zhyvut-vpo-u-mistsyah-kompaktnogo-prozhyvannya/>

17. Звіт про внутрішнє переміщення в Україні. Опитування загального населення. Раунд 2. 1 квіт. 2022. Міжнародна організація з міграції. 10 с. URL: https://displacement.iom.int/sites/default/files/public/reports/IOM_Ukraine%20Displacement%20Report_R2_final_UKR.pdf (дата звернення: 04.06.2023).

18. Історія соціології (у 2-х кн.): навчальний посібник /О. А. Рахманов, С. С. Бульбенюк, Ю. М. Манелюк. К.: КНЕУ, 2017. 279 с.
19. Каліущенко І.М. Міжнародно-правові стандарти забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб та їх впровадження в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2016. №2. С. 157–160.
20. Камбур А. В. Соціальна адаптація особистості: монографія. Чернівці: «Золоті литаври», 2012. 252 с.
21. Камінська Н. В. Захист прав біженців, внутрішньо переміщених осіб і мігрантів: монографія / Н. В. Камінська, К. Я. Сьох. Нац. акад. внутрішніх справ. Київ: КНТ, 2019. 260 с.
22. Келембет О. С. Аналіз нормативно-правового забезпечення реалізації державної політики відновлення та реінтеграції деокупованих та постраждалих від військового конфлікту регіонів України. Аспекти публічного управління. 2017. Т. 5. № 7. С. 36–43.
23. Класифікатор соціальних послуг: затв. наказом Міністерства соціальної політики України від 23 черв. 2020 р. № 429. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20#Text> (дата звернення 06.10.2022).
24. Ключові засади державної політики у сфері забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/2375/>
25. Кравченко М.В. Пріоритетні напрями забезпечення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб: вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія: Державне управління. 2016. № 3. С. 83-90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnaddy_2016_3_14
26. Кульчицький Т. Р. Судовий захист прав внутрішньо переміщених осіб у правовідносинах соціального захисту. Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал». 2021. № 3. С. 167-171.

27. Кульчицький Т.Р. Правове регулювання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні: дис. ...д-ра філософії. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/04/dis_kulchytskyi.pdf
28. Макарова О. В. Соціальна політика в Україні: монографія; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. К., 2015. 244 с.
29. Мандзюк Л.П., Данилюк О.І. Соціальна інтеграція внутрішньо переміщених осіб як наукова проблема. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: соціально-педагогічна. Вип. 38. [Електронний ресурс] / за ред. Л.П. Мельник, Т.Л. Опалюк. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2023. 247 с. С. 81-88.
30. Механізм забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб: національний та міжнародний аспекти / С.Б. Булеца, О.І. Котляр, Я.В. Лазур та ін.: за заг. ред.: д-ра юрид. наук, проф. О.Я. Рогача ; д-ра юрид. наук, проф. М.В. Савчина ; к.ю.н., доц. М.В. Менджул. Ужгород: РІК-У, 2017. 348 с.
31. Міжнародна організація з міграції: офіційний сайт. URL: <http://iom.org.ua/ua>
32. Моніторинг впровадження державних програм інтеграції ВПО, ЕТАП I, 2017, С. 47–48. URL: <http://www.radnyk.org/uploads> (дата доступу 22 серпня 2017 року).
33. На допомогу по проживанню ВПО держава заплатила понад 5 мільярдів. Економічна правда. 7 трав. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/05/7/686758> (дата звернення: 26.05.2023).
34. Національна конференція "Захист прав людини внутрішньо переміщених осіб: засади інтеграційної політики та регіонального реагування", Київ, 25 квітня 2017 р. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/news-event/news/>
35. Непомнящий О. М. Теоретичні підходи до створення комплексної моделі надання допомоги внутрішньо переміщеним особам в Україні. Теорія та практика державного управління. 2016. № 1 (52). С. 1—6.

36. Осаволук А. Забезпечення прав внутрішніх переміщених осіб в Україні. URL: <http://ua.odfoundation.eu/a/6740,zvit-zabezpechennya-prav-vnutrishno-peremishchenih-osib-v-ukrayini>

37. Оцінка комплексу заходів, які вживає уряд України щодо надання соціальних послуг внутрішньо переміщеним особам (ВПО): Остаточний звіт про результати оцінки. 16 червня 2016 року / Експерти: Грег МакТаггарт, Майкл Стоун. URL: <http://www.msp.gov.ua/news/13403.html> (дата звернення: 18.04.2023).

38. Порядок організації надання соціальних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 черв. 2020 р. № 587. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-p#n177> (дата звернення: 20.04.2023).

39. Порядок створення, ведення та доступу до відомостей Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб: Постанова КМУ від 22.09.2016 р. № 646. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/646-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.11.2022).

40. Права внутрішньо переміщених осіб // Українська Гельсінська спілка з прав людини; Розділ підготовлений експертами благодійного фонду “Право на захист”. URL: <https://helsinki.org.ua/prava-vnutrishno-peremischenyh-osib/>

41. Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантій дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 24.12.2015 р. № 921-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/921-19#Text> (дата звернення: 25.11.2022).

42. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України: Постанова КМУ від 14 березня 2016 р. № 167. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.01.2023).

43. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України: Постанова КМУ від 11 липня 2018 р. № 548. Офіційний сайт Верховної Ради

України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.12.2022).

44. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовтня 2014 року № 1706-VII. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> (дата звернення: 01.12.2022).

45. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України № 1237 -VII від 06 травня 2014 року. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> (дата звернення: 25.12.2022).

46. Про затвердження Державної цільової програми відновлення та розбудови миру в східних регіонах України: Постанова Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2017 р. № 1071. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1071-2017-%D0%BF#Text%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.01.2023).

47. Про затвердження Державної цільової програми відновлення та розбудови миру в східних регіонах України : Постанова Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2017 р. № 1071. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-cilov> (дата звернення: 05.02.2023).

48. Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року: Розпорядження КМУ від 23.11.2015 р. №1393-р. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248740679> (дата звернення: 01.02.2023).

49. Про затвердження Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні: Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.05.2023).

50. Про затвердження Порядку компенсації витрат за тимчасове розміщення внутрішньо переміщених осіб, які перемістилися у період воєнного

стану і не отримують щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг: Постанова КМУ від 19 березня 2022 р. № 333. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.03.2023).

51. Про затвердження Порядку створення, ведення та доступу до відомостей Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб: Постанова КМУ від від 22 вересня 2016 р. № 646. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/646-2016-%D0%BF#Text> <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.03.2023).

52. Про затвердження Порядку та умов надання компенсації місцевим бюджетам на оплату комунальних послуг, що надаються під час розміщення тимчасово переміщених осіб у період воєнного стану: Постанова КМУ від 11 березня 2022 року № 261: Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-poryadku-ta-umov-nadannya-kompensaciyi-miscevim-byudzhetam-na-oplatu-komunalnih-poslug-shcho-nadayutsya-pid-chas-rozm-261> (дата звернення: 25.01.2023).

53. Про заходи, спрямовані на забезпечення додержання прав осіб з інвалідністю: Указ президента України №553/2016. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/553/2016#Text> (дата звернення: 05.01.2023).

54. Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам: Постанова КМУ від 5.11.2014 р. № 637. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/637-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.02.2023).

55. Про Національну стратегію: у сфері прав людини: Указ Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021. Офіційний сайт Верховної Ради

України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#Text> (дата звернення: 05.02.2023).

56. Про облік внутрішньо переміщених осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 N 509 Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 30.04.2023).

57. Про особливості виплати та доставки пенсій, грошових допомог на період введення воєнного стану” (зі змінами): Постанова КМУ від 26 лютого 2022 р. № 162. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/162-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 30.01.2023).

58. Про підтримку окремих категорій населення, яке постраждало у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.04.2022 N 457». Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 02.06.2023).

59. Про реалізацію спільного з Міжнародним надзвичайним фондом допомоги дітям при Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ) проекту щодо додаткових заходів соціальної підтримки найбільш вразливих категорій населення: Постанова КМУ від 5 квітня 2022 р. № 405. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/405-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 06.07.2023).

60. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Стан дотримання прав внутрішньо переміщених осіб та громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території України та на тимчасово неконтрольованій території в зоні проведення антитерористичної операції»: Постанова Верховної Ради № 1074 від 31.03.2016. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1074-19> (дата звернення: 03.06.2023).

61. Про схвалення Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження довгострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 р. № 909-р. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/909-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 03.06.2023).

62. Про схвалення Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження середньострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2024 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2021 року № 1364-р. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-integraciyi-v-a1364> r (дата звернення: 03.06.2023).

63. Про схвалення Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках: розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 квітня 2023 р. № 312-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/312-2023-%D1%80#Text> (дата звернення: 03.04.2023).

64. Проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні та шляхи їх вирішення : науково-практичний круглий стіл: тези доповідей, м.Чернігів, 23 травня 2017 року. Чернігів: ЧНТУ, 2017. 100 с.

65. Проблеми соціально-захищеності ВПО у регіоні: оцінка та аналіз (за результатами досліджень у Львівській області) URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2015/07/Sadova-6.07.2015.pdf>

66. Проценко Т. О. Правовий статус внутрішньо переміщених осіб в Україні. Наука і правоохорона. 2016. № 2. С. 5–15.

67. Рекомендації міжнародної науково-практичної конференції «Внутрішньо переміщені особи в Україні: реалії та можливості». Український соціум. 2015. No 1. С. 175–181.

68. Семигіна Т. В., Гусак Н. Є., Трухан С. О. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб. Український соціум. 2015. № 2 (53). С. 65–72.

69. Смаль В. Дослідження «Внутрішньо переміщені особи: соціальна та економічна інтеграція в приймаючих громадах». Київ, 2016. URL: http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2016/05/IDP_REPORT_PLEDDG_edited_09.06.2016.pdf (дата звернення: 28.08.2019).

70. Соловійов Є. Інформаційне забезпечення механізму інтеграції внутрішньо переміщених осіб. Молодий вчений, 8 (72), 130-135. 2019 URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-8-72-30>

71. Соціальна філософія: навч. посіб. для самост. роботи аспірантів / В. О. Ананьїн, В. В. Горлинський, О. О. Пучков, О. В. Уваркіна; за ред. д. філос. н., проф. В. О. Ананьїна. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2021. 299 с.

72. Стан інтеграції та соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб в Україні на прикладі Одеської області. URL: <https://r2p.org.ua/wpcontent/uploads/2019/01/3-Stan-integratsiyi-ta-sotsialnoyi-adaptatsiyi-VPO-vUkrayini.pdf>

73. Про схвалення стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження довгострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2020 року: розпорядження КМУ № 909-р від 15.11.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/909-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 20.03.2023).

74. Стратегія інформаційної реінтеграції Донецької та Луганської областей. URL: <https://www.donbasssos.org/strategiya-informacinoi-reintegracii/>.

75. Сутність інтеграції. Практичні аспекти. URL: <http://chaika.org.ua/sutnist-intehratsii-praktychni-aspekty/> (дата звернення 14.04.2023).

76. Тенденції інформування внутрішньо переміщених осіб на місцевому рівні. Звіт громадського холдингу «ГРУПА ВПЛИВУ» в рамках проєкту «Посилення демократичних процесів участі та політичної включеності. URL: <https://www.vplyv.org.ua/wp-content/uploads/2022/05>

77. Формування та реалізація системи інтеграції внутрішньо переміщених осіб у територіальні громади : наукова доповідь / О.І. Амоша, О.Ф. Новікова, Ю.С. Залознава та ін. Київ, 2017. URL: http://iep.com.ua/Amosha_Novikova_Zaloznova.pdf.
78. Чистенко І. Соціально-психологічні чинники внутрішньої міграції. Актуальні проблеми психології. 2021. № 7. С. 160–164.
79. Colson E. Imposing Aid: The Ethnography of Displacement and its Aftermath. *Kroeber Anthropological Society*, № 100(1). P. 154–167. URL: http://kas.berkeley.edu/documents/Issue_99-100/11-ImposingAid.pdf
80. Harrell-Bond B. *Imposing Aid: Emergency Assistance to Refugees*. New York: Oxford University Press, 1986.
81. *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / Sixth Edition* ; ed. by Sally Wehmeier. Oxford : University Press, 2010. 1540 p.
82. Ryan D. et al. Theoretical Perspectives on Post-Migration Adaptation and Psychological Well-Being among Refugees: Towards a Resource-Based Model. *Journal of Refugee Studies*. 2018. Vol. 21. № 1. P. 1–18. 107
83. Strategic response plan for Ukraine 2015. URL: <https://www.humanitarianresponse.info/operations/ukraine/document/2015-ukraine-humanitarian-response-plan>
84. Tonnies F. *Community and association*. London, 1995. P. 18.
85. UNESCO: база даних ЮНЕСКО. URL: <http://www.unesco.org/new/ru/unesco/resources/publications/unesdoc-database/>
86. Vrečer N. Living in Limbo: Integration of Forced Migrants from Bosnia and Herzegovina in Slovenia. *Journal of Refugee Studies*. 2019. Vol. 23. № 4. P. 484–502.